

ORGANISMUL MILITAR AL STATULUI: ASPECTE COGNITIV-METODOLOGICE

Dr. Constantin MANOLACHE

Institutul de Studii Enciclopedice al AȘM

THE MILITARY BODY OF THE STATE: COGNITIVE AND METHODOLOGICAL ASPECTS

Summary. Military body of the state is a specific social institution of society, ordered in terms of structure and hierarchy, the dominant functional relationships, coordination and subordination, a specific element of the mechanism of state power packed with features and technical means -materials necessary (military equipment) to perform state functions military security in extraordinary situations that endanger its stability. Philosophical aspects of the military form of state research needs to be supplemented with principles and special military requirements, which determines the structure and should include: the unique complement of staff, its appearance, unified and centralized command of military forces, organizational structure, unit type of weapons and military equipment, uniform system of education, education and social-psychological support to all elements of the military, a unique way of military service, a unique system of social protection of soldiers and their family members, demobilized persons.

Keywords: military body of the state, national security, security institutions, military structures, army, military forces.

Rezumat. Organismul militar al statului constituie un institut social specific al societății, ordonat din punct de vedere structural și ierarhic, în care domină relații funcționale, de coordonare și de subordonare, un element specific al mecanismului de stat, dotat cu funcții de putere și cu mijloace tehnico-materiale necesare (armament și tehnică militară), în vederea îndeplinirii funcțiilor statului în domeniul securității militare în situații extraordinare, care îi periclitează stabilitatea. Aspectele filosofice ale cercetării formei organismului militar al statului urmează a fi completate cu principii și exigențe militare speciale, care îi determină structura și care ar trebui să includă: sistemul unic de completare a personalului, aspectul acestuia, comanda unitară și centralizată a forțelor militare, structura organizațională, tipul unitar de armament și de tehnică militară, sistemul unitar de învățământ, de educație și de asistență social-psihologică a tuturor elementelor organismului militar, o modalitate unică de satisfacere a serviciului militar, un sistem unic de protecție socială a militarilor și membrilor familiilor lor, precum și a persoanelor demobilizate.

Cuvinte-cheie: organismul militar al statului, securitatea națională, instituții de securitate, structuri militare, forțele militare.

Premisa teoretică necesară studierii organismului militar al statului o constituie reflecția filosofică asupra esenței și structurii acestuia. Cu referire la Republica Moldova, soluționarea respectivei probleme este de o actualitate deosebită, având în vedere că se află la etapa importantă de constituire și consolidare, iar organismul său militar trece printr-un proces dificil de edificare și de reformare. Pentru înțelegerea și conceptualizarea fenomenelor legate de problema dată, este necesar să examinăm aspectul logic și etimologic al elementelor componente ale noțiunii de „organism militar”.

După cum menționează A. Prigojin, organismul trebuie studiat nu ca un fenomen izolat, existent de sine stătător, ci ca element al structurii sociale, ca formă a unor relații sociale mai largi (economice, sociale, tehnico-organizaționale, social-psihologice). Altfel spus, organismul constituie, în primul rând, un fenomen social, natura căruia nu poate fi înțeleasă fără analiza determinării externe, macrosociale a acestuia. Organismul constituie unul din tipurile de comunicație de rând cu grupul social, așezarea, familia, pe care se întemeiază structura socială. „Societatea contemporană nu poate funcționa altfel, decât creându-și organisme. Concomitent, se complică relațiile sociale, în cadrul cărora organismele figurează în calitate de obiect” [1, p. 10].

Potrivit viziunilor științifice moderne, „organismul” (fr. organisme, de la lat. organiso) constituie forma de legătură interdependentă a elementelor sistemului cu scopul asigurării existenței acestuia; procesul de ordonare și de constituire a sistemului, starea de ordine, tipul de funcționare a sistemului [2, p. 100]. Noțiunea de „organism” conține, de obicei, caracteristicile dinamice ale sistemului vizând funcționarea, comportamentul și raporturile reciproce ale elementelor acestuia.

Pot fi remarcate două calități ale organismului: ordonarea și orientarea. Ordonarea este definită cantitativ drept unitate contrarie entropiei sistemului. Orientarea organismului se definește ca o corespundere (sau necorespondere) a sistemului condițiilor mediului social, precum și rațiunii unui anumit tip de organizare, din punctul de vedere al menținerii funcționării eficiente a sistemului. În opinia lui A. Prigojin, cu referire la obiecții sociale, noțiunea de „organism” se referă la trei sensuri:

1. ca element al structurii politice – ca unitate de stat cu caracter instituțional, ocupând un anumit loc în societate și destinat îndeplinirii unor funcții strict determinate (în acest sens, organismul militar se prezintă drept institutul social cu un anumit statut și obiect autonom, un sistem de relații unind un anumit număr de indivizi din punct de vedere juri-

dic, pentru atingerea unui anumit scop în domeniul securității militare;

2. ca activitate și proces constând în influențarea programată asupra obiectului prin constatarea funcțiilor respective ale elementelor sistemului, aducerea la același numitor a legăturilor, definițiilor, scopurilor și sarcinilor;

3. gradul de ordonare internă, de corelare a părților cu întregul, structura bine ordonată, tipul de legături / relații ca metodă / mijloc de unire a elementelor în cadrul unui sistem [3, p. 22].

În cadrul determinării apartenenței noțiunii de „organism” la un anumit domeniu de funcționare a societății sunt utilizate, în mod obișnuit, trăsăturile acestuia. În cazul nostru, trăsătura definitorie o constituie sintagma „militar”. După cum s-a menționat anterior, actualmente în mediul teoreticienilor au loc dezbateri aprinse în jurul aplicării noțiunii de „organism”, cu trăsăturile de „militar” și „armată”. Utilizând o trăsătură sau alta în anumite situații concrete, „militar” se referă la „ce ține de armată, de război”, iar „armată” înseamnă apartenență la o armată, serviciu în armată, însoțit de acțiuni militare, totalitatea forțelor militare dintr-un stat etc. [4]. În opinia noastră, această situație și abordare contradictorie necesită o analiză social-filosofică obiectivă, cu scopul identificării adevărului în acest domeniu.

În limba latină s-a utilizat noțiunea de armată (armata), care pe teritoriul actual al Republicii Moldova, s-a utilizat în sensul de „oaste”. La începuturi însă, acest cuvânt avea forma lui „arma”. Adjectivul „de armată” se întâlnește, pentru prima dată, în statutul militar al Imperiului Roman [5, p. 15]. În limba germană, forțele armate sunt desemnate cu cuvântul „Streitkraft”, constând din două elemente, traduse textual – Streit (dispută) și Kraft (forță).

În așa mod, analiza semantică și etimologică a îmbinării de cuvinte „organism militar”, precum și sistematizarea viziunilor filosofice existente, permite să afirmăm că noțiunea în cauză este utilizată în următoarele sensuri:

a) de sistem militar al statului care funcționează pe principii de drept, juridice și având sarcina de a contribui la promovarea politicii interne și celei externe prin mijloace militare;

b) de armată și forțe militare în calitate de element principal al domeniului militar al statului;

c) de structură militară, spre deosebire de structurile civile din domeniul militar al statului (preponderent, în țările dezvoltate ale lumii);

d) de parte componentă a organismului politic, de instituție specială creată de către anumite grupuri sociale, de partide și mișcări social-politice în vederea realizării anumitor obiective (lupta pentru

putere, mișcarea de eliberare națională etc.) cu ajutorul violenței militare sau cu amenințarea aplicării forței (în special de către formațiunile nelegitime și neformale);

e) de structuri militare ale organizațiilor inter-statale, cum ar fi Alianța Nord-Atlantică, Organizația tratatului securității colective, ONU ș.a.

Deși nu se regăsește în actele normative, noțiunea de „organism militar al Republicii Moldova” este utilizată în proiectul Strategiei Militare (2013). Din acest considerent, apare drept un pas logic, în contextul cercetării noastre, analiza premiselor sociale ale apariției, conținutului și corectitudinii utilizării în Republica Moldova a noțiunii în cauză.

Evenimentele social-politice care s-au produs la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut au avut drept consecință proclamarea suveranității Republicii Moldova la 23 iunie 1990. Peste un an de la declararea suveranității, la 27 august 1991, Republica Moldova și-a proclamat independența. Situația creată a grăbit crearea instituțiilor statale specifice. Alături de altele, ca un atribut firesc al statului, s-a impus crearea Armatei Naționale. Declararea suveranității și independenței statale a Republicii Moldova demonstau că formarea unei instituții militare proprii, care ar garanta integritatea ei teritorială, este obligatorie și inevitabilă. Toate acestea au constituit premisele principale ce au condus la crearea organismului militar propriu care va avea drept scop primordial apărarea integrității teritoriale, a suveranității și independenței statale a Republicii Moldova [6].

La 11 mai 1990, prin Hotărârea Sovietului Suprem al R.S.S.M. nr. 16-XII a fost creată Comisia parlamentară pentru securitatea statului și problemele militare [7]. În baza Hotărârii Parlamentului nr. 254-XII din 4 septembrie și a Hotărârii Guvernului nr. 319 din 12 septembrie 1990 este creat Departamentul de Stat pentru problemele militare. La 18 octombrie 1990, prin Hotărârea Guvernului nr. 404, a fost numit primul director general al Departamentului de Stat pentru problemele militare în persoana domnului Nicolae Chirtoacă, ce avea să stea la baza adoptării pachetului de legi și de acte legislative necesare pentru crearea Armatei Naționale [8].

Crearea statului și menținerea lui în plan politic pe arena internațională reclamă instituții corespunzătoare. Una din problemele principale ce trebuia rezolvată la acea oră era constituirea Armatei Naționale. Luând ca bază Declarația de suveranitate, Declarația de Independență, Constituția țării și pornind de la ideea apărării tânărului stat, președintele republicii, Mircea Snegur, la 3 septembrie 1991, prin Decretul nr. 193, în conformitate cu legislația internă a Republicii Moldova și dreptul interna-

țional, în scopul asigurării apărării suveranității și integrității teritoriale a statului, decretează crearea Forțelor Armate ale Republicii Moldova [9].

Rolul principal în constituirea organismului militar propriu îi revine Departamentului de Stat pentru problemele militare. În scopul păstrării bazei tehnico-materiale necesare pentru asigurarea funcționării Forțelor Armate ale Republicii Moldova, prin decretul nr. 234 al Președintelui Republicii Moldova din 14 noiembrie 1991 se declarau patrimoniu național armamentul, munițiile, mijloacele de transport, tehnica militară, bazele militare și celelalte bunuri ce aparțineau unităților militare ale armatei sovietice, dislocate pe teritoriul republicii. Pentru viitor, se interzicea evacuarea armamentului, tehnicii și bunurilor materiale [10].

Complexitatea acțiunilor practice impunea necesitatea unui organism de conducere, activitatea căruia să fie mult mai eficientă în funcționare. Astfel, la 5 februarie 1992 a fost creat Ministerul Apărării ca organ de conducere al Forțelor Armate, primul Ministru al Apărării fiind numit general de divizie Ion Coștaș.

Unii autori sunt destul de critici la evaluarea calității procesului de creare a forțelor armate ale țării. De exemplu, analistul și expertul militar V. Cibotaru este de părere că „procesul creării forțelor armate și a sistemului național de apărare a decurs fără a avea la bază concepții și programe în domeniul securității naționale și a construcției militare în stat, sistematizate și coordonate cu interesele fundamentale ale statului. Deciziile în problemele construcției militare se elaborau de către Ministerul Apărării, ținându-se cont de viziunile și conceptele proprii, fără participarea nemijlocită a organelor de conducere și administrare” [11, p.95].

Formulele ambigue și lipsa altor stipulații în Legea fundamentală au condus la aceea că, pentru desemnarea organismului militar al Republicii Moldova, atât la nivel oficial, cât și la cel cotidian, s-a înrădăcinat noțiunea de „Forțe Militare ale Republicii Moldova, alte formațiuni militare”. S-a creat, astfel, o situație paradoxală, când prin „formațiuni militare” se aveau în vedere nu creații concrete, ci orice structuri de forță, inclusiv cele care puteau fi create în viitor. Pe moment, noțiunea de „organism militar al statului” lipsește din actele legislative care reglementează domeniul respectiv, fiind întâlnită doar în proiectul Strategiei Militare (2013).

Cum în gândirea filosofico-militară moldovenească contemporană lipsește o definiție constructivă (doctrinară și legitimată) a formațiunii militare, care ar satisface necesitățile sociale și, totodată, ar reflecta realitățile sociale existente, propunem ur-

mătoarea definiție a acestei componente importante a organismului militar al statului: formațiunea militară constituie o unitate socială specifică, elementul de bază al organismului militar al statului, având o structură relativ stabilă, o componență omogenă constând din militari, activând în baza principiului conducerii unice pentru îndeplinirea sarcinilor și funcțiilor cu ajutorul violenței. Formațiunile militare se împart în unități, divizii, detașamente etc.

Renunțând fără niciun temei la utilizarea unor astfel de noțiuni unanim recunoscute, ca „armata”, „forțele armate”, desemnând în mod tradițional organizația militară, elita politică și militară din Republica Moldova, preluând experiența Federației Ruse, a impus societății noțiunea generică de „organizație militară a statului”, în sens de definiendum, echivalentă de facto noțiunii de „domeniu militar al societății”.

Având în vedere această situație, considerăm că efortul puterii politice trebuie direcționat spre reglementarea și ordonarea relațiilor sociale din cadrul domeniului militar al societății moldovenești. Activitatea respectivă trebuie începută cu elaborarea unei definiții științifice a organismului militar al statului, care să fie lipsită de contradicții interne și să oglindească în mod adecvat conținutul acestui fenomen social important în condițiile transformării societății. Generalizarea și sinteza concepțiilor existente în gândirea filosofică și teoretico-militară permite formularea următoarei definiții de lucru: organismul militar al statului constituie un institut social specific al societății, ordonat din punct de vedere structural și ierarhic, în care domină relații funcționale, de coordonare și de subordonare, un element specific al mecanismului de stat, dotat cu funcții de putere și cu mijloace tehnico-materiale necesare (armament și tehnică militară), în vederea îndeplinirii funcțiilor statului în domeniul securității militare în situații extraordinare, care îi periclitează stabilitatea.

Aspectele filosofice ale cercetării formei organismului militar al statului urmează a fi completate cu principii și exigențe militare speciale, care îi determină structura și care ar trebui să includă: sistemul unic de completare a personalului, aspectul acestuia, comanda unitară și centralizată a forțelor militare, structura organizațională, tipul unitar de armament și de tehnică militară, sistemul unitar de învățământ, de educație și de asistență social-psihologică a tuturor elementelor organismului militar, o modalitate unică de satisfacere a serviciului militar, un sistem unic de protecție socială a militarilor și membrilor familiilor lor, precum și al persoanelor demobilizate.

Pornind de la situația creată în domeniul mili-

tar al societății, considerăm necesar să se elaboreze un nou model social de perspectivă al organismului militar al statului, care să țină seama de elaborările științifice și de experiența practică, atât străină, cât și cea națională în domeniu. În opinia noastră, structura organismului militar al statului trebuie să fie determinată de natura acesteia, de o anumită subordonare ierarhică a nivelelor ei, de obiectivele și sarcinile concrete de conducere a sa, precum și să conțină o serie de componente legate între ele conform principiului subordonării. Cu toate acestea, în Republica Moldova s-a constituit o structură oarecum nenaturală, nefirească a organismului militar al statului, care nu corespunde exigențelor societății. O atare situație poate periclita nu numai stabilitatea societății, ci și securitatea statului în ansamblul său.

Analiza stării curente a lucrurilor în domeniul asigurării securității statului confirmă că structura organismului militar contemporan al Republicii Moldova constă din următoarele elemente:

1. Componenta politică a structurii organismului militar în calitate de element specific al mecanismului de stat.

Principali subiecți ai conducerii de stat în domeniul militar, la acest nivel, sunt:

- Președintele Republicii Moldova – Comandantul Suprem al Forțelor Armate (art. 87, p. 1 al Constituției Republicii Moldova) – exercită conducerea generală a domeniului securității naționale și celui al apărării Republicii Moldova [12];

- Parlamentul Republicii Moldova, în cadrul căruia a fost creat și funcționează Comisia pentru securitate națională, apărare și ordine publică (art. 66 al Constituției Republicii Moldova), care aprobă doctrina militară a statului, determină direcțiile politicii interne și celei externe, ale securității naționale, creează baza legislativă în acest domeniu, aprobă hotărârile cu privire la introducerea stării de urgență, de asediu și de război, a mobilizării parțiale sau generale;

- Guvernul Republicii Moldova, în componența căruia din oficiu fac parte conducătorii ministerelor, care asigură suveranitatea de stat, adoptă măsuri de asigurare a capacității de apărare și a securității naționale a Republicii Moldova;

Consiliul Suprem de Securitate al Republicii Moldova (Decret nr. 664 din 10.06.2013 „Cu privire la constituirea Consiliului Suprem de Securitate”), care este un organ colegial pe lângă Președintele Republicii Moldova, investit cu funcții de elaborare, coordonare și monitorizare a politicilor în domeniul securității naționale; examinează informațiile privind funcționarea sistemului național de apărare, inclusiv structura generală și efectivul Forțelor Armate [13];

- Marele Stat Major al Armatei Naționale, autoritatea centrală a Armatei Naționale, care are misiunea de a asigura șefului Marelui Stat Major al Armatei Naționale comanda militară a armatei. Domeniile cele mai importante ale activității Marelui Stat Major al Armatei Naționale sunt: planificarea acțiunilor de luptă și de alt gen; menținerea și perfecționarea capacității de luptă și mobilizare a trupelor; pregătirea operativă de luptă și mobilizare [14].

2. Componenta administrativă a structurii militare a statului.

La acest nivel, conducerea formațiunilor militare este exercitată de către ministere și alte organe ale puterii executive, înzestrate cu astfel de competențe. În limitele competențelor de care dispun, ele asigură exercitarea sarcinilor și funcțiilor cu care sunt înzestrate de către Constituție, de actele Președintelui Republicii Moldova și Guvernul Republicii Moldova, realizează concepțiile, programele în domeniul securității militare, mențin forțele și mijloacele de asigurare a securității militare în stare de pregătire constantă de aplicare a forței militare.

3. Componenta strategică a structurii organismului militar al statului.

La acest nivel se află Marele Stat Major al Armatei Naționale, care este organul militar principal de planificare a apărării statului, de conducere a aplicării Forțelor Armate ale Republicii Moldova, de coordonare și control al funcțiilor și sarcinilor de apărare ale organelor puterii executive, ale organelor de autoconducere locală, ale formațiunilor militare și organelor de ocrotire a dreptului. În situații speciale, se constituie Statul Major General al Forțelor Armate.

4. Componenta operativ-strategică a organismului militar al statului.

Funcționarea acesteia presupune existența următoarelor componente:

a. Forțele Armate ale Republicii Moldova constituie o formațiune militară responsabilă de apărarea suveranității, integrității teritoriale și inviolabilității Republicii Moldova.

b. Alte formațiuni ce asigură securitatea statului sunt:

i. Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova – autoritate de pază a ordinii juridice cu destinație specială, care asigură securitatea de stat a Republicii Moldova [15].

ii. Serviciul de Protecție și Pază de Stat – organ specializat al puterii executive, exercită protecția și paza persoanelor care beneficiază de protecție și pază de stat, precum și a obiectivelor aflate în pază.

iii. Poliția de Frontieră – organul administrației publice, aflat în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care exercită atribuțiile și implementează

politica statului privind managementul integrat al frontierei de stat, combaterea migrației ilegale și a criminalității transfrontaliere.

iv. Serviciul Vamal – organ specializat al puterii executive care contribuie, în limitele competenței sale, la asigurarea securității economice a statului, la combaterea terorismului internațional, a contrabandei, a traficului ilicit de droguri, armament și muniții.

În așa mod, analiza esenței și structurii organismului militar al statului demonstrează că sub influența proceselor de reformare s-a produs denaturarea esenței și statutului acesteia. Dacă până în anii 1990 noțiunea de „organism militar al statului” la nivel oficial era utilizată în sens de definiens, odată cu destrămarea URSS, o serie de noi state independente, împreună cu fosta metropolă, au început să utilizeze noțiunea respectivă în calitate de definiendum, modificându-i radical conținutul. Acest lucru s-a observat cel mai bine în structura organismului militar al statului, care a întrunit în sine cele mai diverse elemente cu funcții incompatibile. Fiecare element al organismului militar are o structură organizatorică și de state specifică, care poate indica doar asupra caracterului problematic al participării lor la asigurarea securității militare a statului. O atare situație necesită un studiu aprofundat al apariției și perspectivelor de dezvoltare atât a organismului militar al statului, precum și a fiecărui element al lui, a sarcinilor și funcțiilor sale în conformitate cu necesitățile securității militare, cu scopul creării unui model social optim al organismului militar al Republicii Moldova, care să fie capabil de a răspunde la orice pericole și amenințări, apărute la începutul secolului XXI.

Bibliografie

1. Пригожин А.И. Современная социология организаций. Москва: 1995. 296 с.
2. Flew A. Dicționar de filosofie și logică. București: Humanitas, 2006. 432 p.
3. Пригожин А.И. Методы развития организаций. Москва, МЦФЭР, 2003. 864 p.
4. Dicționarul Explicativ al Limbii Române. Ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București: Editura Univers Enciclopedic Gold, 2012.
5. Cristian M. Limbajul militar (daco-) roman. Influența sa asupra limbii și istoriei poporului român. București: Ed. Militară. 2012, 155 p.
6. Gaiciuc V. Crearea și evoluția Armatei Naționale. În: Oastea Moldovei, septembrie, 1998.
7. Hotărârea Sovietului Suprem al R.S.S.M. cu privire la crearea Comisiei parlamentare pentru securitatea statului și probleme militare, nr. 16-XII din 11 mai 1990. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului RSSM, nr. 9, 1990.
8. Hotărârea Guvernului cu privire la crearea Departamentului de Stat pentru probleme militare, nr. 319 din 12 septembrie 1990. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului RSSM, nr. 9, 1990.
9. Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la crearea Forțelor Armate ale Republicii Moldova, nr. 193 din 03 septembrie 1991. // Nu a fost publicat oficial (conform Agenda Juristului 1990-2001, - Chișinău: Bons Office, 2002).
10. Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la patrimoniul forțelor armate ale Republicii Moldova, nr.234, din 14 noiembrie 1991. // Nu a fost publicat oficial (conform Agenda Juristului 1990-2001, - Chișinău: Bons Office, 2002).
11. Legea cu privire la forțele armate, nr. 966 din 17 martie 1992. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 3, 1992.
12. Ciubotaru V. Constituirea sistemului de securitate națională și evoluția rolului Consiliului Suprem de securitate. În: Consiliul Securității Naționale în procesul de luare a deciziilor. Analiză comparată: Republica Moldova, România și Ucraina. Institutul de Politici Publice, Chișinău: Editura Cartier, 2006.
13. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. -Chișinău: Elena-V.I., 2008; 68 p.
14. Decret nr. 331 din 08.10.1997 privind aprobarea Regulamentului Consiliului Suprem de Securitate. În: Monitorul Oficial nr. 070 din 23.10.1997.
15. Organizarea activității Marelui Stat Major al Armatei Naționale. <http://www.army.md/?lng=2&action=s-how&cat=159>

Scoarță (fragment din chenar), mijlocul sec. al XVIII-lea. Nr. 16080